

ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИНИНГ НАВБАТЧИЛИК ҚИСМИ БИЛАН ҲАМКОРЛИГИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Шералиев Нодирбек

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси кундузги таълим 3-курс
курсанти

Аннотация: мазкур мақолада профилактика инспекторининг ички ишлар органлари навбатчилик қисмлари билан ҳамкорлигига оид хорижий ва миллий тажриба ўрганилди, шунингдек уларнинг ўзаро ва бошқа соҳавий хизматлар билан ҳамкорлигини тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар таҳлил қилинди.

Калит сўзлар: Полиция бошқармаси, Хавфсизлик полицияси, Жиноий полицияси, Маъмурий полиция, Сиёсий полиция, Харбий полиция, Навбатчилик қисми.

Мамлакатимиз ташқи сиёсатида Марказий Осиё минтақасига устувор аҳамият қаратилмоқда. Чунки Марказий Осиёнинг қоқ марказида жойлашган Ўзбекистон ушбу минтақа барқарорлик, изчил тараққиёт ва яхшиқўшничилик ҳудудига айланишидан бевосита манфаатдор. «Тинч-осойишта, иқтисодий жиҳатдан тараққий этган Марказий Осиё – биз интиладиган энг муҳим мақсад ва асосий вазифадир»¹.

Хорижий мамлакатлардаги полициячилар профессионал амалдорларнинг махсус тоифаси бўлиб, уларнинг бевосита вазифаси жамоат тартибини барча воситалар, шу жумладан қуроладан фойдаланиш билан ҳам ҳимоя қилишдир.

Миллий полиция тизимларини таҳлил қилиш иккита ташкилий полиция тизимларини ажратишга имкон беради. Шартли равишда полиция хизматларини ташкил этиш шакллари куйидагича таснифлаш мумкин:

Полиция бошқармасининг вазифаси - йўл ҳаракати, аҳоли пунктларининг санитария ҳолатини ва бозорларда тартибни назорат қилади.

Хавфсизлик полициясининг вазифаси - жамоат йиғилишларини, матбуотни, корхоналарни кузатиш: хавфсизлик полицияси одатда паспорт тизимини ва бир қатор мамлакатларда давлат чегараларини ҳам ҳимоя қилади.

Жиноий полициясининг вазифаси - умумий жиноятларга қарши кураш, жиноятчиларни қидириш ва ҳибсга олиш.

Маъмурий полициянинг вазифаси - турли полиция муассасалари ва хизматлари ўртасидаги ҳаракатларни мувофиқлаштиради, турли хил ҳужжатларни тайёрлаш, ҳисобот ва статистик материалларни тайёрлаш, жиноятчиликка қарши курашиш бўйича истиқболли режаларни ишлаб

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг 72-сессиясидаги нутқи // Халқ сўзи. – 2017. – 20 сент.

чиқиш; полиция ходимларини тайёрлаш ва қайта тайёрлаш билан шуғулланади.

Сиёсий полициянинг вазифаси - полиция муассасалари тизимида алоҳида ўрин тутади. Унинг махсус хизматлари аҳолининг сиёсий ишончлилигини ҳар куни текшириш билан шуғулланади.

Харбий полициянинг вазифаси - (баъзан жандармерия, Сарабиниери деб аталади) - армия модели билан қуролланган полиция бўлинмалари, қисмлари ва тузилмаларидан ташкил топган ички кучлар.

Хуқуқни муҳофаза қилувчи органлар тизимини ҳисобга олган ҳолда, қуролли кучларга тажовузкор ва мудофаа уруши учун давлат таркибидаги қуролли кучларлар уюшмасига алоҳида еътибор қаратиш лозим. Бироқ, армиянинг вазифалари бу билан тугамайди. Полиция мақсадлари учун қуролли кучлар мамлакатдаги сиёсий вазиятнинг сезиларли даражада кучайиши, полиция кучларини "қонун ва тартибни" таъминлашда қўллаб-қувватлаш учун фойдаланилади. Замонавий давлатларнинг қуролли кучлари учта асосий қўшинлардан иборат: қуруқлик армияси, денгиз флоти ва ҳаво кучлари.

Хуқуқий давлатни шакллантириш, қонунийлик ва ҳуқуқ-тартиботни мустаҳкамлаш, жамоатчилик фикри барча ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар, шу жумладан ички ишлар органларининг иш самарадорлигини оширишни талаб қилади. Ушбу вазифаларни ички ишлар органлари томонидан муваффақиятли ҳал этиш, асосан, назорат остида кучлар ва воситаларни тезкор бошқариш механизми қанчалик яхши ташкил этилганига боғлиқ. Ушбу механизмнинг етакчи роли Россия Ички ишлар вазирлигининг ҳудудий органларининг навбатчилик қисмлари томонидан амалга оширилади. Россия Ички ишлар вазирлигининг ҳудудий органларининг навбатчилик қисмлари (бўлим, полиция бўлими) тезкор жавоббериш марказлари бўлиб, мамлакатдаги ўзгаришлар ва ислохотлар натижасида юзага келадиган барча салбий оқибатларнинг, аҳолининг барча қатламларининг ижтимоий фаоллигини ошириш, қуролли ҳужумларга алоқадор оғир ва ўта оғир жиноятлар сонини кўпайиши, портловчи моддалар ва портловчи қурилмалардан фойдаланиш билан боғлиқ жиноятлар тўғрисида аниқ маълумотлар йиғади. Навбатчилик қисмлар ички ишлар органлари бошқарув аппарати тузилмасида муҳим ўрин тутади. Уларнинг иш самарадорлиги Россия Ички ишлар вазирлиги бутун ҳудудий органи фаолияти натижалари, ички ишлар органлари ходимларининг обрўсини ошириш ва полицияга нисбатан аҳолининг ишончини мустаҳкамлаш, "Полиция тўғрисида"ги қонуннинг кўп талабларини амалга ошириш билан боғлиқ. Россия Ички ишлар вазирлигининг навбатчилик қисми Россия Федерацияси Ички ишлар органлари тизимида оператив бошқарув вазифалари юкланган полициясининг таркибий бўлинмаси ҳисобланади. У жамоат тартибини сақлаш ва жиноятчиликка қарши курашда иштирок этувчи бўлимларнингнинг куч ва

воситаларини тезкор бошқариш органи вазифасини бажаради. Навбатчилик қисмига хизмат кўрсатиш ҳудудида тезкор вазият тўғрисидаги ахборотни узлуксиз йиғиш ва қайта ишлаш, қабул қилинаётган қарорлар ва топшириқларни ўз вақтида етказиш ва амалга оширишни назорат қилиш вазифалари юклатилди. Навбатчилик қисм барча соҳавий хизматлар ва бўлинмаларининг манфаатларини ифодалайди, тезкор вазиятнинг мураккаблашуви шароитида уларнинг ҳаракатларининг изчиллигини таъминлайди, бошқа ўзаро ҳамкорлик ташкилотлари ва корхоналари билан алоқада бўлади.

Навбатчилик қисмининг ходими биринчи полициячи бўлиб, муаммога дуч келган одамлар унга мурожаат қилади. Шунинг учун навбатчилик қисмининг асосий принципи фуқароларга нисбатан самимий ва ҳушмуомала муносабатда бўлиш: навбатчилик қисмига мурожаат қилган ҳар бир фуқарога зарур ёрдам кўрсатади ва агар мурожат ёки ариза ички ишлар органларининг ваколатига тегишли бўлмаса, аризага қаерга мурожаат қилиш кераклиги тушунтирилади. Россия Федерацияси ички ишлар органлари (АЦ) навбатчилик қисмлари тизими куйдагиларни ўз ичига олади: Россия Ички ишлар вазирлиги тезкор жавоб маркази, Россия Ички ишлар вазирлиги Марказий аппарати (Россия Ички ишлар вазирлиги ГКВВ ташқари) ва Россия Ички ишлар вазирлигига бевосита бўйсунувчи идоралар, шу жумладан, Россия Ички ишлар вазирлигининг федерал округлар бўйича бош бошқармалар, шунингдек Россия Ички ишлар вазирлигининг ҳудудий органлари Россия Федерацияси субъектлари ва, Россия Ички ишлар вазирлигининг илмий-тадқиқот ва таълим муассасалари ҳам қиради. Навбатчилик қисмида шаҳар ва минтақада содир бўлаётган жиноятлар ҳақида деярли барча маълумотлар мавжуд. Навбатчилик қисмида операцион ва маъмурий хизматнинг катта тажрибасига ега бўлган енг тажрибали ходимлар ишлайди. Навбатчилик қисмининг қанчалик тез ишлаши ишнинг натижасига боғлиқ, чунки жиноятларнинг аксарияти фақат "иссиқ из" билан очилиши мумкин. Навбатчилик қисми бир неча функцияларни бажариб маълумотларни тўплашни таъминлаб, уларни қабул қилиши ва қайта ишлаши керак. Ички ишлар вазирлиги ходимларининг чақирувига қанчалик тезкорлик билан жавоб беришлари кўпчилиكنинг ҳаёти ва соғлиғига боғлиқ. Шаҳар ёки қишлоқнинг ҳар бир туманида навбатчилик қисми мавжуд ва унинг ходимлари куннинг исталган вақтида ўзларига юкланган барча вазифаларни тўлиқ бажариши керак. Ушбу бўлинмада хизмат қиладиган ходимлар жиноятчиларни кузатиб бормаиди, хавфли қувғинларга аралашмаиди, лекин кўпинча уларнинг касбий маҳорати, уларнинг ҳаракатларининг тўғрилиги ва тезлиги жабрланувчиларнинг саломатлиги ва ҳаётига, ҳуқуқбузарларни қидириш ва ушлашда, жиноятларни ошкор қилишда муҳим рўл ўйнайди. Вазиятга қараб, тезкор хабарни олганидан сўнг, навбатчи воқеа жойига керакли кучларни бир неча сония ичида жўнатиши керак, агар керак бўлса,

"тез ёрдам" ёки бошқа операцион хизматни чақириши керак. Навбатчилик қисми полицияда биринчи рақамли пост хисобланади. Ҳар куни Россия Ички ишлар органларининг навбатчилик қисмида жиноятлар, шахсларни қидириш ва бошқа ҳуқуқбузарликлар ҳақида минглаб хабарлар ҳисоби юритилади. Бу маълумотлар асосан, ахборот радио каналлари, телетайп ва шахсан полицияга муурожаат қилган фуқаролардан келади. Навбатчилик қисмининг фаолияти мисолида полиция фаолияти ҳақида жамоатчиликнинг фикри пайдо бўлади. Россия Ички ишлар вазирлигининг барча ҳудудий органларида мажбурий қабул қилиниши керак бўлган маълумот ва тақдимот шакллари, шунингдек, уларнинг содир этилган жойи ва вақтидан қатъи назар, маъмурий ҳуқуқбузарликлар, ҳодисалар ёки ҳодиса юзага келиши ҳақида ариза ва хабарлар, шунингдек, уларнинг таркибидаги маълумотларнинг тўлиқлиги, ариза ва хабарларни 24 соат давомида қабул қилиш Россия Ички ишлар вазирлигининг ҳудудий органининг (бўлим, бўлинма, полиция пункти, чизикли бўлим, чизикли бўлинма, чизикли полиция пункти) тезкор навбатчилик қисми томонидан амалга оширилади. Электрон аризалар қоғозда чоп этилади, кейинги иш ёзма равишда олиб борилади. Умуман олганда, бугунги кунда навбатчилик қисми ишини ташкил этишга катта ётибор қаратилмоқда. Унинг фаолиятини яхшилаш, бу йўналишда янги эчимлар топиш истаги раҳбарлар билан боғлиқ бўлиши керак. Юқорида таъкидлаб ўтилганидек, навбатчилик қисм бутун ички ишлар органининг ишини бошқаради ва ушбу бўлинма фаолияти кўп жиҳатдан бутун бўлим фаолиятининг самарадорлигига таъсир қилади.²

Бугунги кунда ички ишлар органлари тизимида босқичма-босқич амалга оширилаётган ислохотлар натижасида:

- ички ишлар органларининг ташкилий тузилиши қайта кўриб чиқилди, соҳавий хизматлар фаолиятида бири иккинчисининг ишини такрорлаш ҳолатлари бартараф этилди, улар фаолияти тубдан яхшиланди, янги тузилмалар ташкил қилинди;
- раҳбарлар масъулияти оширилди, жиноятчиликка қарши курашда кучва воситалардан самарали фойдаланиш тизими шакллантирилди;
- хизматларнинг ҳозирги шароитдаги вазифаларини аниқ белгилаб бериш ва тезкор хизматлар фаолияти устидан бошқарувнинг қуйидан то юқоригача ягона тизими яратилди;
- маъмурий ҳудудда жамоат тартиби ва хавфсизлигини, ҳуқуқбузарлик профилактикасини таъминловчи ички ишлар органларининг энг қўйи бўғини бўлган таянч пунктлари фаолияти йўлга қўйилди;
- аҳоли гавжум жойларда ва оммавий тадбирлар ўтказиш жараёнида жамоат тартиби ва жамоат хавфсизлигини таъминлашнинг мутлақ

² Голованев И.В. Правовые основы и организация охраны общественного порядка при проведении собраний, митингов, уличных шествий и демонстраций: Дис... канд. юрид. наук. М.. 1992. стр.30

янги тартиби ва тизими жорий этилди;

– ички ишлар органлари асосий вазифаларини бажаришга кодир етук малакали мутахассис кадрларни тайёрлаш тизими яратилди;

– давлат бошқаруви соҳасида ички ишлар органларининг роли ва мавқеи кўтарилди, аҳоли ва кенг жамоатчилик билан ижтимоий шерикликнинг миллий қадриятларга асосланган ташкилий-ҳуқуқий ва амалий механизмлари ишлаб чиқилди ва амалиётга жорий этилмоқда.

Республикамизни ривожлантиришнинг устувор юналиши ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар олдига ҳуқуқ-тартиботни янада мустаҳкамлаш, жиноятчилик ва бошқа ҳуқуқбузарликларга қарши курашни кучайтириш вазифаларини қўйди. Ушбу органлар ўз ишларини шундай қилишлари керакки: «Ҳар қандай аҳоли яшаш жойларидаги одамлар давлат уларнинг тинчлик ва дахлсизлиги ҳақида қайғураётганини ҳис қилишлари учун, ҳеч қандай жиноятчи муносиб жазодан чиқиб кетаолмаслигига ишончлари комил бўлишлари керак», – деб³ Призидентимиз Ш.М.Мирзиёев ўз нутқида айтиб ўтганлар. Навбатчилик қисми фуқаролар, ташкилотларнинг хабарлари, ходимларнинг сўровларини қабул қилиш, ички ишлар органлари ходимлари ва фуқароларга ёрдам кўрсатиш зарурлиги ҳақида хабарлар келиб тушувчи илғор бўлим бўлиши лозим. Навбатчилик қисми одамларнинг тақдири, баъзан уларнинг ҳаёти ва ўлимига қанчалик моҳирона, тезкор ва тўғри жавоб беришига боғлиқ шунинг учун ички ишлар вазирлиги тизимидаги навбатчилик қисмлари бошқарув қарорларини ишлаб чиқиш бўйича профессионал орган бўлиши, жамоат тартибини таъминлаши ва жиноятчиликка қарши курашиш учун жалб қилинган барча куч ва воситаларни куну-тун тезкор бошқариш учун тўлақонли қурилмаларга айланишлари керак. Улар воқеалар ҳақида деярли барча хабарларни биринчилардан бўлиб қабул қилиши, улар назорат қилиш тизимининг марказига яъни, тўғридан-тўғри бошқарув субъекти ва объектини боғловчи асосий каналига, асосий қабул қилувчи жой, куч ва воситалар ва улардан фойдаланиш режаларини тақсимловчи ва аниқ вақтда маълумотларга ега бўлган бош назорат хонасига айланиши лозим, яна бир бор таъкидлаш керакки, профилактика инспекторлари ва навбатчилик қисмининг хизматини олиб боришда асосий вазифа жиноятчиларни ўз вақтида топиш, айблаш ва жазолаш емас, балки бу қонунбузарликлар ва камчиликларни ўз вақтида олдини олиш, уларни келтириб чиқарадиган сабабларни аниқлаш ва бартараф етиш, назорат остида бўлганларга амалий ёрдам кўрсатишдан иборат ҳисобланади.

³ Ш.М.Мирзиёев ўз нутқи

